

สมาชิกสุขภาพ การเยียวยาสังคม ในพื้นที่วิกฤต ความรุนแรงชายแดนใต้

พศ.ดร.ภก.พงศ์เทพ สุธีรวัชร
สถาบันวิจัยระบบสุขภาพภาคใต้
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
(สวรส.ภาคใต้ มอ.)

คณะกรรมการสวรส.โครงการภาคีประสานงานส่งเสริมสร้างสุข
จิตอาสา ศูนย์ประสานงานหลักประกันสุขภาพประชาชนจังหวัดปัตตานี
PCU-ทะเลสาบ / PCU-ลิโด้-ยี่ไร
สนับสนุนโดย: สวรส.หลักประกันสุขภาพแห่งชาติ (สปสช.)

บทที่ 1 ความนำ

ในเชิงรัฐศาสตร์ สังคมการเมืองกำลังเผชิญกับบริบทของการก่อการร้าย ความรุนแรงกำลังครอบคลุมทั่วโลก หากผนวกความเห็นเชิงเศรษฐศาสตร์และสังคมศาสตร์ สาเหตุน่าจะเป็นผลมาจากกระแสของทุนนิยมที่สร้างความอยุติธรรม การเอาใจเอาเปรียบ อันบั่นทอนรากฐานของสังคม ซึ่งไม่เปิดช่องทางที่สร้างความเป็นธรรมอย่างแท้จริงได้ ทำให้กลุ่มผู้ถูกกระทำลุกขึ้นตอบโต้ ด้วยความรุนแรง และเมื่อปฏิบัติการของรัฐผู้กุมอำนาจใช้ความรุนแรงในการตอบโต้ จึงเลี่ยงไม่ได้ที่จะเกิดโศกนาฏกรรมของสังคม

การใช้ความรุนแรง ในบางสถานการณ์มีความจำเป็น แต่จะเกิดผลด้านลบคือ เกิดความเกลียดชัง ความแค้น และความแตกแยกยากที่จะสมานได้ การสร้างบรรทัดฐานใหม่ในการแก้ปัญหาโดยใช้สันติวิธี การสร้างความสมานฉันท์จึงเป็นแนวทางที่จะต้องใช้ควบคู่กันอย่างสมดุล

ต่อสถานการณ์ความรุนแรงในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้และ 4 อำเภอในจังหวัดสงขลา ในเชิงประวัติศาสตร์และสังคม เชื่อว่าเป็นความต้องการแบ่งแยกดินแดน เพื่อปลดแอกจากความต้องการบูรณาการชนชาติที่ถูกกระทำตามนโยบายจากส่วนกลาง เป็นความต้องการที่จะคงอัตลักษณ์ของความเป็นมลายู ความเป็นปัตตานี ซึ่งมากกว่าการคงความเป็นมุสลิม สิ่งเร้าที่เป็นตัวเร่งให้เกิดความต้องการปลดแอกคือ ความอยุติธรรมของคนใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ถูกละเลยมาตลอด

ขณะนี้แนวโน้มความรุนแรงของสถานการณ์เปลี่ยนไปจากเดิมรุนแรงมากขึ้น เหตุการณ์ไม่ใช่เป็นการกระทำของฝ่ายรัฐกับฝ่ายแนวร่วม กระบวนการแบ่งแยกดินแดนเท่านั้น แต่ยังมีปฏิบัติการตอบโต้ของกลุ่มจัดตั้งอีกหลายกลุ่มในพื้นที่ ทั้งกลุ่มกองกำลังอีกหลายกลุ่ม รวมถึงกลุ่มประชาชนทั้งไทยพุทธและไทยมุสลิมที่ถูกขึ้นปกป้องตนเองและมีปฏิบัติการโต้ตอบ ขณะเดียวกันพื้นที่ใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ยังมีกลุ่มอิทธิพลทั้งกลุ่มนักการเมือง กลุ่มยาเสพติด กลุ่มไม้เถื่อน ที่ร่วมสร้างสถานการณ์ให้เกิดความรุนแรงมากขึ้น มีความซับซ้อนมากขึ้น ยากต่อการแก้ปัญหา

ขณะที่รัฐซึ่งให้น้ำหนักกับฝ่ายความมั่นคงยังรับมือกับสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงไม่ทัน มาตรการต่างๆ ที่ใช้นอกจากจะไม่สามารถคลี่คลายสถานการณ์ได้ กลับทำให้ปัญหาเลวร้ายมากขึ้น ทั้งนี้อาจเนื่องเพราะเป็นภัยคุกคามที่ฝ่ายความมั่นคงไม่คุ้นเคย ไม่รู้ว่าควรจะใช้มาตรการแก้ปัญหาอย่างไร ทำให้ยังคงยึดติดกับการดำเนินการแก้ปัญหาแบบเดิมๆ ที่เชื่อว่าเคยทำได้สำเร็จมาก่อน ขณะเดียวกันโดยวัฒนธรรมมองศักรทำให้ข้อเสนอที่ดีของผู้ใต้บังคับบัญชาที่เป็นการคิดนอกกรอบถูกละเลย

ความเชื่อมั่นเดิมตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาที่ว่าฝ่ายความมั่นคงจะสามารถแก้ปัญหาได้ ถูกพิสูจน์แล้วว่าไม่สามารถแก้ปัญหาโดยลำพังได้ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องอาศัยภาคส่วนอื่นเข้ามาร่วมกันช่วยแก้ปัญหาโดยทุกภาคส่วนต้องเร่งสร้างและปรับยุทธศาสตร์การแก้ปัญหาอย่างเร่งด่วน ขณะเดียวกันเสี่ยงจากประชาชนในพื้นที่ที่ถูกกดด้วยความหวาดกลัว จะต้องแสดงพลังออกมาให้ได้

เมื่อเจาะลึกลงในความซับซ้อนในบริบทสังคมของพื้นที่ พบว่าภาคส่วนที่สำคัญที่มีบทบาทเกี่ยวข้องกับการแก้ปัญหาสถานการณ์โดยรวมได้แก่

- **ภาครัฐ** หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคง ได้แก่ ทหาร ตำรวจ มหาดไทย ศอ.บต. นอกจากยุทธศาสตร์ที่จะสร้างความเชื่อมั่นสำหรับประชาชนในพื้นที่ไม่ชัดเจนแล้ว ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นคือการทำงานที่ขาดการประสานงานกัน ขาดจุดร่วมในการดำเนินงาน และมีภาพของความขัดแย้งปรากฏอยู่ สำหรับหน่วยงานรัฐอื่น เช่น ภาคการศึกษา ภาคสาธารณสุข การดำเนินงานส่วนใหญ่เป็นการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า

และเฉพาะในขอบเขตหน้าที่ของตนเอง ภาพการบูรณาการร่วมกันยังไม่ปรากฏชัดดังที่คาดหวัง

- **ภาคการเมืองระดับชาติ และภาคการเมืองท้องถิ่น** ได้แก่ พรรคการเมือง กลุ่มการเมือง อบจ. เทศบาล และ อบต. ยังคงเป็นคำถามสำคัญว่ากลุ่มการเมืองมีบทบาททั้งเป็นตัวปัญหาและเป็นตัวแก้ปัญหายังไร เริ่มมีคำถามถึงรูปแบบการจัดการท้องถิ่นที่สอดคล้องกับบริบทมุสลิม เช่น สภาชอควรจะเป็นอย่างไร การปกครองที่แตกต่างจากโครงสร้างปัจจุบันควรเป็นอย่างไร

- **ภาคประชาชน** ได้แก่ องค์กรชุมชน เครือข่ายชุมชนที่มีความเข้มแข็ง เช่น กลุ่มที่เกี่ยวข้องกับการจัดการฐานทรัพยากรธรรมชาติ เครือข่ายสุขภาพ กลุ่มสตรี กลุ่มผู้สูงอายุ และอื่นๆ ปัจจุบันไม่สามารถทำงานร่วมกับภาครัฐได้ หรือทำงานในทิศทางที่สนับสนุนภาครัฐ เพราะเมื่อไรก็ตามที่ทำตัวเป็นสัญลักษณ์ของรัฐก็มีโอกาสที่จะถูกทำร้ายถึงชีวิต สำหรับผู้นำชุมชน ผู้นำศาสนา ในบางพื้นที่คือผู้ปกป้อง แต่ในบางพื้นที่คือผู้ทำลาย ภาวะการเป็นผู้นำทางธรรมชาติของผู้นำในบางพื้นที่ถูกกดโดยการข่มขู่จากฝ่ายตรงข้าม ท่ามกลางภาวะที่รัฐไม่สามารถคุ้มครองความปลอดภัยได้ ประชาชนจึงเลือกที่จะอยู่อย่างปลอดภัยโดยการดูแลตนเองและวางเฉย แม้ว่าจะต้องอดกลั้นเห็นความไม่ถูกต้องที่เกิดขึ้นและต้องร่วมกระทำในสิ่งที่ผิดก็ตาม

- **ภาคประชาสังคม** ได้แก่ เครือข่ายองค์กรสาธารณะประโยชน์ทำงานในพื้นที่ลำบากมากขึ้น ทั้งการเข้าไปในพื้นที่และความปลอดภัยในการทำงาน เพราะฝ่ายตรงข้ามถือเป็นปฏิปักษ์ในการดึงมวลชน จึงเลือกที่จะลดบทบาทและไม่เปิดตัวมาก ทำงานในพื้นที่ที่เสี่ยง และมั่นใจว่าปลอดภัย

- **ภาควิชาการ** ได้แก่ สถาบันการศึกษาและนักวิชาการทั้งในและนอกพื้นที่ แม้จะพยายามสร้างชุดความรู้และเสนอแนวทางแก้ปัญหาตามหลักวิชาการ แต่พบว่าความรู้ที่มีอยู่ยังไม่สามารถอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ได้อย่างถูกต้อง รวมถึงยังไม่สามารถเสนอรูปแบบของการแก้ปัญหาจากความรู้ที่มีอยู่ ทำให้การแก้ปัญหาที่ผ่านมาใช้ข้อมูลที่ไม่ทันสมัย อาศัยความเชื่อและความเห็นเป็นส่วนใหญ่

- **ภาคสื่อมวลชน** ท่ามกลางกระแสข่าวทั้งที่เป็นข้อเท็จจริงและข่าวลือในพื้นที่ สื่อมวลชนมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งที่จะทำให้คนในสังคมได้รับข้อมูล ข่าวสาร ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง แต่ที่ผ่านมามีแนวโน้มเสนอภาพความรุนแรงเพียงด้านเดียว เป็นการสร้างอคติให้เกิดขึ้นกับสังคมโดยไม่เจตนา สื่อมีข้อมูลมากแต่ขาดการวิเคราะห์ ขาดการสังเคราะห์ข่าวที่จะนำเสนอ จนดูเหมือนว่าสื่อเองไม่มีทิศทางเสนอข่าวที่ชัดเจนในการช่วยแก้วิกฤตของพื้นที่

แนวทางการแก้ปัญหาวิกฤตชายแดนภาคใต้

1. หากสมมุติฐานเชิงประวัติศาสตร์และสังคมที่เชื่อว่า ความรุนแรงเกิดจากอุดมการณ์ที่ต้องการปลดแอกและแบ่งแยกดินแดนเป็นจริง เป็นการขัดแย้งในเชิงความคิดความเข้าใจ การเจรจาต่อรองน่าจะเป็นทางออกอย่างสันติ โจทย์สำคัญคือ ใครเป็นผู้เจรจา เจรจากับใคร ข้อเสนอเพื่อการเจรจามีอย่างไร

โดยปกติผู้เสียเปรียบจะเป็นผู้เสนอเจรจาต่อรอง ในสถานการณ์ปัจจุบันทั้งภาครัฐและฝ่ายตรงข้ามต่างคิดว่าตนเป็นผู้ได้เปรียบสามารถกุมสถานการณ์ได้ โอกาสการเจรจาต่อรองจึงต้องเกิดจากคนกลาง ขณะเดียวกันต้องพยายามสร้างข้อเสนอเพื่อการเจรจากจากสาธารณะ จากชุมชน โดยอาศัยสื่อมวลชนเป็นสื่อกลางในการสื่อสารกับทุกฝ่าย

2. หากสมมุติฐานเชิงประวัติศาสตร์และสังคมเป็นจริง แต่สถานการณ์ล่วงเลยไปไกลเนื่องจากเกิดความเกลียดชัง ความแค้น และความแตกแยกของทุกฝ่าย การเจรจาต่อรองต้องเกิดพร้อมกับการเยียวยา การชดเชยความเสียหายและชดเชยผลกระทบที่เกิดขึ้นทั้งต่อบุคคลและต้องเยียวยาสังคมควบคู่กัน การเยียวยาต้องกระทำอย่างจริงจังโดยผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายโดยเฉพาะภาครัฐ ท้องถิ่นและชุมชน และพึงกระทำด้วยความบริสุทธิ์ใจ

3. หากสมมุติฐานที่เชื่อว่าความรุนแรงเกิดจากการใช้อุดมการณ์เป็นเครื่องมือเพื่อแสวงหาและรักษาผลประโยชน์ของผู้ต้องการอำนาจ ทั้ง 2 ฝ่าย ความรุนแรงของสถานการณ์ทำให้กลุ่มหลายกลุ่มได้รับผลประโยชน์การแก้ปัญหาเพื่อสันติสุขจะเกิดไม่ได้ เพราะสันติไม่ใช่จุดหมายของกลุ่มผลประโยชน์ จำเป็นอย่างยิ่งที่ภาคประชาชน ภาคประชาสังคม ภาควิชาการจะต้องแสดงตน รวมพลังแสดงจุดยืน และร่วมแก้ปัญหาเพื่อไม่ตกเป็นเครื่องมือของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง

คำคม 2

ศัพท์ในวงเล็บที่บอกลักษณะเชิงการศึกษาค้นคว้า
ของศัพท์ในวงเล็บอย่างไร

1. 9 นวัตกรรมทางเมือง
 - เติบโตขึ้นใช้กับพื้นที่ในเชิงใหม่ได้เร็ว
 - ต้องอาศัยใช้ร่วมแรง และช่วย
 - ต้องรู้ทันเหตุการณ์
 - ศึกษาทุกด้านเชิงพื้นที่ในวงเล็บในวงเล็บ
 - ไม่เกี่ยวข้องกับบุคคลอื่น
2. 9 นวัตกรรมด้วยตัว
 - สร้างความอบอุ่นใจกับคนรอบตัว
 - ให้ความสำคัญกับจุดในเชิงที่ถูกต้อง
 - ให้ความสำคัญทางสังคมในทางปฏิบัติ
 - ให้ความสำคัญกับเวลาเมื่อเวลาออกกล่าว
 - ไม่มีการแบ่งเขต
3. 9 หารดับชุมชน
 - มีแรงจูงใจร่วมแรงร่วมใจกับชุมชน
 - สนับสนุนให้บุคคลในชุมชนทำสิ่งที่ดีขึ้นมาซึ่ง
 - ตามแบบอย่างมีจิตสาธารณะกับสังคม - เป็น
 - การลดกำลังขงรัฐ
 - การส่งเสริมการให้ชุมชน, เมตตา, ความดี
 - การให้กำลังใจกับทุกคน, ให้อภัย, ให้อภัย, ให้อภัย
 - การให้กำลังใจกับทุกคน, ให้อภัย, ให้อภัย, ให้อภัย

WPP

กระบวนการสมัชชา : เวทีช่วยแก้ปัญหาวิกฤตชายแดนภาคใต้

จากแนวทางการแก้ปัญหาวิกฤตชายแดนภาคใต้ข้างต้น การจะ
ได้มาซึ่งข้อเสนอ เป็นจุดยืนเพื่อสันติสุขของภาคประชาชน หรือกระบวนการ
การเยียวยาสังคม จำเป็นจะต้องใช้กระบวนการสมัชชาสุขภาพเป็นเวที
สาธารณะที่ให้ผู้คนที่ทุกข์และเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์มารวมพลังหา
ทางออก แสดงจุดยืน และร่วมแก้ปัญหาเหตุการณ์ในจังหวัดชายแดนใต้
ในครั้งนี้ กระบวนการสมัชชาสุขภาพใช้ประเด็นการเยียวยาสังคมพหุ
วัฒนธรรมในชายแดนใต้เป็นตัวเคลื่อนกระบวนการการเยียวยาสังคม
แม้เป็นเรื่องที่ยาก แต่มีความจำเป็นที่สุดที่จะนำไปสู่ความสมานฉันท์
และนำไปสู่สันติสุขในขณะนี้รูปแบบในการเยียวยาทางสังคมที่สอดคล้อง
กับบริบทของพื้นที่พหุวัฒนธรรมเช่นชายแดนภาคใต้ที่ทดลองใช้ได้ผล

พอสมควรคือ การจัดสมัชชาสุขภาพโดยใช้

กระบวนการสานเสวนา (Dialogue)

ซึ่งมีการจัดไปแล้วครั้งหนึ่งเมื่อ

ปี 2548 การจัดสมัชชา

สุขภาพโดยใช้กระบวนการ

สานเสวนา โดยหลักการ

ควรทำทั้งในระดับ

พื้นที่ย่อย เช่น

ระดับหมู่บ้าน

ตำบล จังหวัด

และพื้นที่ที่เป็น

พื้นที่สาธารณะ เช่น

ระดับอนุภาค ภาคใต้

แต่ด้วยสถานการณ์

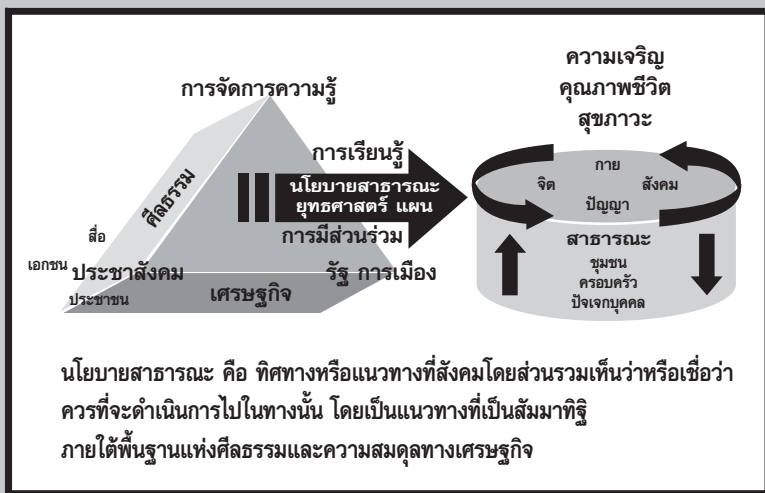
ความรุนแรงในปัจจุบัน

การจัดกระบวนการสมัชชาในชุมชนระดับหมู่บ้าน และระดับตำบล สามารถทำได้ในบางพื้นที่เท่านั้น เนื่องจากปัญหาความไม่ปลอดภัย การจัดสมัชชาสุขภาพเพื่อที่จะทำให้ทุกพื้นที่สามารถมีส่วนร่วมจึงควรมี ลักษณะจัดเป็นภาพรวมและดึงคนจากพื้นที่ออกมาร่วมงานสมัชชา ขณะเดียวกันกระบวนการสานเสวนาอาจจะไม่สามารถทำได้ในบางพื้นที่ จำเป็นต้องใช้กระบวนการหรือเทคนิคอื่นมาใช้ร่วมด้วย เช่น การช่วยเหลือสุขภาพทางจิตใจเบื้องต้น ศาสนธรรมบำบัด ซึ่งเป็นการให้คำปรึกษาโดยการใช้หลักธรรมคำสอนและแนวคิดทางศาสนาที่ตนนับถือ การช่วยเหลือชุมชน การเยี่ยมบ้าน เป็นต้น

การจัดสมัชชาครั้งนี้จึงเป็นการระดมทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง มาช่วยกันสังเคราะห์กระบวนการเยียวยาสังคมพหุวัฒนธรรมใน ชายแดนใต้ เพื่อนำไปสู่ความสมานฉันท์ และนำไปสู่สันติสุข

กระบวนการสมัชชาสุขภาพ ในกระบวนการนโยบายสาธารณะ

การพัฒนาประเทศไทยมีจุดหมายสำคัญ คือ การสร้าง ความเจริญ การทำให้ผู้คนในสังคมมีคุณภาพชีวิตที่ดี และทำให้สังคมมีสุขภาวะ โดยทั้ง 3 ส่วนจะต้องมีสมดุลกัน คำว่าสุขภาวะในความหมายคือภาวะที่เป็นสุขใน 4 มิติ คือ มิติสุขภาวะทางกาย มิติสุขภาวะทางจิต มิติสุขภาวะทางสังคม และมิติสุขภาวะทางปัญญา โดยไม่ได้มองเพียงกลุ่มชนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง แต่ต้องมองในทุกระดับ ทั้งระดับปัจเจกบุคคล ระดับครอบครัว ระดับชุมชน และระดับสาธารณะ

การจะบรรลุจุดหมายดังกล่าว สังคมจะต้องมีทิศทางหรือแนวทางที่สังคมโดยส่วนรวมเห็นว่าหรือเชื่อว่าควรที่จะดำเนินการไปในทางนั้น โดยเป็นแนวทางที่เป็นสัมมาทิวะ ภายใต้พื้นฐานแห่งศีลธรรมและความสมดุลทางเศรษฐกิจ ซึ่งทิศทางหรือแนวทางนั้นเรียกว่า “นโยบายสาธารณะ”

ปัจจัยที่จะทำให้เกิดนโยบายสาธารณะที่ดี จำเป็นจะต้องมีองค์ประกอบในสังคมที่สำคัญ 3 องค์ประกอบคือ

- องค์ประกอบภาควิชาการ ได้แก่ การใช้กระบวนการจัดการความรู้ ใช้ปัญญาในกระบวนการนโยบายตั้งแต่ขั้นตอนการก่อตัวของนโยบาย ขั้นตอนการตัดสินใจเลือกนโยบาย ขั้นตอนการแปลงนโยบายไปสู่การปฏิบัติ ขั้นตอนการประเมินผล และขั้นตอนการปรับเปลี่ยนนโยบาย
- องค์ประกอบภาคประชาสังคม ได้แก่ การขับเคลื่อนของทุกภาคีในสังคม กระบวนการมีส่วนร่วมทั้งจากรัฐ เอกชน ประชาสังคม ในลักษณะต่างๆ โดยเฉพาะการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ
- องค์ประกอบภาครัฐและการเมือง ขณะที่โครงสร้างของสังคมไทยเป็นสังคมอำนาจและสังคมอุปถัมภ์ และรัฐมีอำนาจมากกว่าประชาชน การขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทำให้องค์ประกอบภาครัฐและการเมืองเข้ามาเรียนรู้กระบวนการนโยบายสาธารณะในรูปแบบที่ต่างจากกระบวนการสร้างนโยบายแบบเดิม

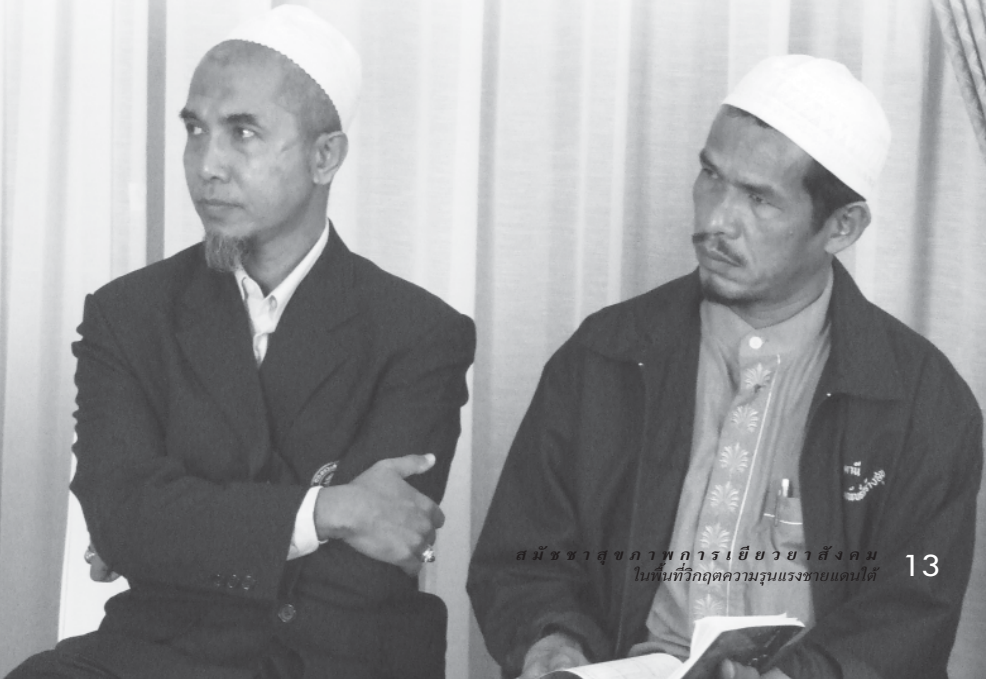
หากองค์ประกอบทั้ง 3 ส่วน สามารถบูรณาการเข้าด้วยกัน เกิดการใช้ความรู้ ประกอบกับพลังการขับเคลื่อนของภาคประชาสังคม ภายใต้ช่องทางที่รัฐและการเมืองเปิดโอกาสและเห็นคุณค่าของการเรียนรู้ร่วมกัน ก็จะทำให้เกิดกระบวนการสาธารณะที่ดีนำไปสู่สุขภาพของสังคมได้ กระบวนการบูรณาการดังกล่าวเรียกว่า **กระบวนการสมัชชาสุขภาพ**

สมัชชาสุขภาพ จึงเป็นกระบวนการที่ให้ประชาชนและหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้องได้ร่วมแลกเปลี่ยนองค์ความรู้และเรียนรู้โดยใช้ปัญญาสมานฉันท์ เพื่อนำไปสู่การกำหนดนโยบายสาธารณะ เพื่อสุขภาพหรือความมีสุขภาวะของประชาชน โดยจัดให้มีการประชุมอย่างเป็นระบบ และมีส่วนร่วม ประกอบด้วยขั้นตอนต่อไปนี้

- ค้นหาประเด็นปัญหาหรือความต้องการของพื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องสุขภาพ

- ค้นหาสิ่งดีๆ ในการสร้างเสริมสุขภาพที่เกี่ยวข้องกับประเด็นหรือความต้องการของพื้นที่
- รวบรวม พัฒนาองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับประเด็นปัญหาหรือความต้องการของพื้นที่
- จัดกระบวนการแลกเปลี่ยนความรู้เกี่ยวกับประเด็นปัญหาหรือความต้องการของพื้นที่ เพื่อให้ได้ข้อเสนอหรือนโยบายสาธารณะ
- จัดกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้สิ่งดีๆ ในการสร้างเสริมสุขภาพ
- นำเสนอข้อเสนอหรือนโยบายสาธารณะต่อชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติร่วมกันในพื้นที่
- ติดตาม ผลักดันข้อเสนอหรือนโยบายสาธารณะ ขยายผลและเชื่อมโยงกับสมัชชาสุขภาพ
- สรุป ประเมิน และขยายผลกระบวนการสมัชชาสุขภาพ
- มีการสื่อสารกับสังคมตลอดกระบวนการ

บทที่ 2

นวัตกรรมรูปแบบการเยียวยา
สังคมในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้
“หลักการศาสนธรรมบำบัด
ในกระบวนการสานเสวนา”

สาระสำคัญของหลักการศาสนธรรมบำบัด

โดย อ.มัสนัน มาหะมะ มหาวิทยาลัยอิสลามยะลา

แบ่งเป็น 5 กุศโลบาย ได้แก่

กุศโลบายที่ 1

“ไฉนมนุษยชาติทั้งหลาย แท้จริงเราได้สร้างพวกเจ้าจากเพศชาย และเพศหญิง และเราได้ให้พวกเจ้าแยกเป็นเผ่าและวงศ์ตระกูล เพื่อจะได้สร้างความรู้จักกัน แท้จริงผู้ประเสริฐสุดในหมู่พวกเจ้านั้น ที่อัลลอฮ์นั้น คือ ผู้ที่มีความยำเกรงยิ่งในหมู่พวกเจ้า”

(อัลหุญร็อต/13)

บทเรียนจากกุศโลบายที่ 1

- มนุษย์ทั้งมวลคือพี่น้องที่มีรากเหง้ามาจากบรรพบุรุษคนเดียวกัน
- มนุษย์ไม่ใช่หมาป่าที่คอยจ้องคำรามขบกัดทำร้ายระหว่างกัน
- ความพยายามที่จะทำให้มนุษย์มีความคล้ายคลึงกันเสมือนสำเนาถ่ายเอกสารจากต้นฉบับอันเดียวกันเป็นสิ่งที่เป็นไปได้และไม่เคยเกิดขึ้นในประวัติศาสตร์ของสังคมมนุษย์
- ความหลากหลาย คือประตูสู่การสร้างสรรค์ มิใช่เป็นบ่อเกิดแห่งความขัดแย้ง
- อิสลามปฏิเสธระบบชนชั้น วรรณะ เงื่อนไขการเป็นผู้ใกล้ชิดกับอัลลอฮ์และเป็นคนมีเกียรติสุด ณ อัลลอฮ์ คือการศรัทธา
- การศรัทธาคือความพยายามอยู่ในกรอบที่อัลลอฮ์ทรงกำหนดไว้ และการระมัดระวังตัวมิให้ตกหลุมพรางของเหล่ามารร้าย

กลยุทธ์ตามกุศโลบายที่ 1

- ปลุกฝังจิตสำนึกรักพวกพ้องที่เป็นมนุษยชาติทั้งหมด
- ส่งเสริมให้มนุษย์รักใคร่ กลมเกลียว ช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส เช่นการใช้ระบบชากาตในการพัฒนาชุมชน
- ส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างคนที่มีความหลากหลายในแต่ละศาสนา และให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ในการใช้ศาสนาเป็นฐานของการพัฒนาและลดการสร้างความรู้สึกที่สร้างการกีดกันการเรียนรู้กันและกันของคนแต่ละศาสนา
- ส่งเสริมให้คนในทุกศาสนาให้เกียรติและเคารพในศักดิ์ศรีซึ่งกันและกัน
- ส่งเสริมและยึดมั่นในศาสนาที่ตัวเองยึดถืออย่างถูกต้อง ไม่มี การบิดเบือนหรือการเสริมแต่งในศาสนา
- ไม่ลุ่มหลงในเกียรติยศและให้ภัยกันและกัน ไม่ว่าจะศาสนาใดก็ตาม
- ส่งเสริมให้มีการเรียนรู้ในศาสนากันและกัน เพื่อสร้างความเข้าใจต่อกันและป้องกันการกระทำที่ก่อให้เกิดการลบหลู่ซึ่งกันและกันโดย
ไม่เจตนาได้

กุศโลบายที่ 2

“และเราไม่ได้ส่งเจ้ามาเพื่ออื่นใด นอกจากเพื่อเป็นความเมตตาแก่สากลจักรวาล”

บทเรียนจากกุศโลบายที่ 2

- อิสลามคือศาสนาแห่งสันติภาพ เป็นคำสอนแห่งความเมตตา
- มุสลิมคือผู้ที่ดำรงตนในสันติภาพ ไม่ว่าคำพูด การกระทำ
- สันติภาพในอิสลามครอบคลุมถึงสากลจักรวาล
- อิสลามให้เกียรติมนุษย์ด้วยการปกป้องปัจจัยพื้นฐานของชีวิต 5 ประการ ศาสนา ชีวิต ทรัพย์สิน สติปัญญา และเกียรติยศ

กลยุทธ์ตามกุศโลบายที่ 2

- การสร้างจิตสำนึกในการใช้หลักคำสอนมาปฏิบัติใช้อย่างจริงจังในชีวิตประจำวันของคนในสังคม
- ส่งเสริมให้มีการช่วยเหลือในด้านการพัฒนาการศึกษา ด้านการพัฒนาฝีมือด้านอาชีพ การพัฒนาสังคม การช่วยด้านการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน และด้านอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

- การสร้างความตระหนักในการช่วยกันปกป้องและรักษาสีทึช
ชั้นพื้นฐานของมนุษยชาติในทัศนคติของอิสลามคือ
 - สีทึชในศาสนา คือ ศาสนาและความเชื่อจะต้องได้รับการ
ป้องกันจากการถูกทำลาย
 - สีทึชในชีวิต คือ การไม่มีการละเมิดและการตัดสินในชีวิต
ของผู้อื่น นั่นคือการห้ามฆ่ากันโดยปราศจากการผ่าน
กระบวนการยุติธรรม
 - สีทึชในทรัพย์สิน คือ การที่ทรัพย์สินจะต้องได้รับการปกป้อง
จากการละเมิดของคนอื่น
 - สีทึชในสติปัญญา
 - สีทึชในการปกป้องเกียรติยศ ชื่อเสียงของตนเอง วงศ์ตระกูล
เป็นต้น

กุศโลบายที่ 3

“ไม่มีการบังคับในอิสลาม”

บทเรียนจากกุศโลบายที่ 3

- อิสลามส่งเสริมการใช้สติปัญญา
- ความเชื่อศรัทธาต้องอยู่บนพื้นฐานความเข้าใจและสมัครใจ
- ความอิสระในความเชื่อและสิทธิในการเลือกทางเดินชีวิตของตนเอง
- สภาวะความปั่นป่วนในโลกนี้เพราะมนุษย์บังคับขู่เข็ญมนุษย์ด้วยกัน

กลยุทธ์ตามกุศโลบายที่ 3

- อิสลามส่งเสริมให้มีการใช้ปัญญา
 - ส่งเสริมให้คิดก่อนทำในกิจกรรมต่างๆ
 - ส่งเสริมให้ใช้หลักการและความรู้ในกิจกรรมที่กระทำ
 - ส่งเสริมให้มีการวิเคราะห์และวางแผนกิจกรรมก่อนการกระทำ โดยเน้นวิเคราะห์ผลกระทบ
- การศรัทธาในศาสนาอิสลามจะต้องมาจากการสมัครใจ โดยไม่หวังผลตอบแทน และไม่มีสิ่งล่อใจที่จะเป็นแรงจูงใจในการเข้ารับนับถืออิสลาม นอกจากความบริสุทธิ์ใจและการเลื่อมใสในคำสอนของอิสลาม
- ต้องไม่สร้างความปั่นป่วนโดยการขู่เข็ญ โดยการสร้างความหวาดกลัว และการเบี่ยงเบนหลักการของศาสนาที่บริสุทธิ์
- อิสลามส่งเสริมให้มีเสรีภาพในการดำเนินชีวิตของมนุษย์
 - การดำเนินชีวิตของมนุษย์จะต้องอยู่บนบรรทัดฐานที่ดีของสังคม

- การดำเนินชีวิตจะต้องดำเนินตามแบบของอิสลามและแบบอย่างของแบบอย่างศาสนา
- การไม่มีการบังคับในการนับถืออิสลาม แต่เมื่อเลือกที่จะนับถืออิสลามแล้วจะต้องปฏิบัติตามแนวทางการดำเนินชีวิตเพื่อไม่ทำให้ศาสนาอิสลามเสื่อมเสียด้วยการปฏิบัติที่ไม่ถูกต้อง

กุศโลบายที่ 4

“ท่านทั้งหลายจงช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการกระทำความดีและการยำเกรง และอย่าได้ช่วยเหลือซึ่งกันและกันเพื่อกระทำความบาปและการสร้างศัตรูกัน”

บทเรียนจากกุศโลบายที่ 4

- ต้องช่วยเหลือในการกระทำความดี
- ไม่สนับสนุนการกระทำความบาปและสร้างศัตรู
- หลักการสร้างสังคมคุณธรรม

กลยุทธ์ตามกุศโลบายที่ 4

- การส่งเสริมให้มีการใช้กระบวนการครอบครัวสร้างสุข ที่เน้นให้มีการใช้หลักการคือ ผู้ใหญ่ให้มีความเมตตาต่อเด็ก และเด็กต้องมีการเคารพให้เกียรติต่อผู้อาวุโส
- กระบวนการในการสร้างการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นของทุกภาคส่วนเพื่อให้เกิดการพัฒนาที่เป็นประโยชน์ที่สุด

- การใช้กระบวนการสื่อสารทางสังคมอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อไม่ให้กระบวนการสร้างข่าวลือที่ก่อให้เกิดความแตกแยกของคนในสังคมแพร่กระจายและได้ผล
- การสร้างการเรียนรู้และเสริมสร้างกระบวนการคิดของคนในชุมชน เพื่อไม่ให้ตกเป็นเหยื่อของการชักจูงสู่การทำไม่ดีและสร้างความเสียหายได้
- การช่วยกันประชาสัมพันธ์ในการทำกิจกรรมของชุมชน เพื่อให้เกิดความร่วมมือการและช่วยเหลือกันของคนในชุมชน ซึ่งจะก่อให้เกิดความสงบสุข

กุศโลบายที่ 5

“แท้จริงอัลลอฮฺทรงสั่งใช้พวกท่านทั้งหลายให้ยืนหยัดในความยุติธรรมและทำความดี พร้อมทั้งมอบสิ่งที่ยังมอบแก่ญาติผู้ใกล้ชิด และอัลลอฮฺทรงสั่งห้ามมิให้กระทำการสิ่งไม่ดีและอบายมุข ตลอดจนการรุกรานและการกระทำที่ล่วงเกิน”

บทเรียนจากกุศโลบายที่ 5

- อิสลามกับการยื่นหยัดในหลักกฤษฎีธรรมและความดี
- อิสลามกับการกระทำความดีแก่ญาติผู้ใกล้ชิด
- อิสลามไม่ได้ส่งเสริมการรุกรานและการกระทำที่ล่วงเกิน
- ตั้งคอบายมุขสี่ัญญาณแห่งความพินาศ

กลยุทธ์ตามกุศโลบายที่ 5

- ส่งเสริมการใช้หลักกฤษฎีธรรมในสังคม เช่น การใช้หลักการทางวิทยาศาสตร์ในการพิสูจน์หลักฐาน และขอให้มีการสื่อสารต่อกันในสังคมในสิ่งที่เป็นเรื่องจริงเท่านั้น ไม่มีการปกปิดและเงื่อนงำ
- สร้างแบบอย่างผู้นำที่นำคุณธรรมมาใช้ เพื่อเป็นผู้นำแห่งการเปลี่ยนแปลง
- ส่งเสริมการสร้างความสัมพันธ์ในระดับครอบครัวและญาติใกล้ชิด และการเยียวยาช่วยเหลือผู้อื่นในสังคม
- ไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น เพื่อที่คนในสังคมจะได้อยู่ด้วยความรู้สึกปลอดภัยและการอยู่อย่างมีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์
- การสร้างภูมิคุ้มกันอบายมุขต่างๆ (ยาเสพติด, การมั่วสุมเรื่องเพศ, การก่อความไม่สงบ) เพื่อไม่ให้เข้าสู่ครอบครัวชุมชน และสังคม

บทที่ 3

กระบวนการสานเสวนา เพื่อเยียวยาสังคม

จุดมุ่งหมายของการสานเสวนา

- เป็นการสนทนากันภายในกลุ่มอย่างมีสมาธิเพื่อสร้างความรู้
- เป็นกระบวนการเชื่อมโยงความคิดภายในกลุ่มเพื่อให้เกิดพลัง
- เป็นการสำรวจเข้าไปในความคิด ความรู้สึก ความเชื่อ ทั้งของผู้พูดและผู้ฟัง ทั้งของตนเองและอื่น
- เป็นการเปิดรับความรู้สึกของทุกคน

หลักการของกระบวนการสานเสวนา

- เปิดใจกว้าง เปิดพื้นที่รับฟังมุมมองที่หลากหลาย ตระหนักและเคารพต่อจุดยืนอื่น ไม่ก้าวก้าว ไม่ด่วนตัดสิน ผิด ถูก ดี เลว
- เท่าทันกรอบความคิดที่เชื่อว่าเป็นจริง แขนงสมมติฐานของตนเองไว้ก่อนเพื่อการตรวจสอบสมมติฐาน ชะลอสิ่งที่ตัดสินใจไว้แล้วล่วงหน้าเพื่อมองหาข้อมูลจากหลายมุม
- ละวางภาพลักษณ์ อำนาจ การครอบงำ สังเกตและฟังซึ่งกันและกัน ฟังอย่างลึกซึ้งทั้งเสียงจากภายนอกและภายในตนเอง
- ค้นหาความหมายที่อยู่เบื้องลึกจากสิ่งที่ได้ฟัง สำรวจความรู้สึก ความคิด ความหลากหลาย และพร้อมแสดงตนเปิดเผยเสียงภายใน

ขั้นตอนกระบวนการสานเสวนาเพื่อเยียวยาสังคม

ขั้นตอนที่ 1 การสร้างภาพที่ฟังประสงค์ ตามหลักศาสนา ในประเด็นต่อไปนี้

- ปลุกฝังจิตสำนึกรักพวกพ้องที่เป็นมนุษยชาติ
- ทุกศาสนามีความเท่าเทียมกันในเกียรติและศักดิ์ศรี
- เลี่ยงการพูดถึงการต่อสู้เพื่อการแบ่งแยกดินแดน

ขั้นตอนที่ 2 แนวทางที่จะไปถึงจุดหมาย “*โดยชุมชน ไม่ใช่ ฟังคนอื่น*”

1. สร้างจิตสำนึกในหลักคำสอนและควรจะปฏิบัติได้ ในประเด็นต่อไปนี้
 - อิสลามส่งเสริมการใช้สติปัญญา ใช้ความคิด
 - อิสลามสอนให้คิดก่อนทำ มีการวางแผน

- เสรีภาพในการดำเนินชีวิต ศรัทธาต้องสมัครใจ ไม่มีการบังคับในอิสลาม
2. ส่งเสริมการช่วยเหลือด้านการศึกษา อาชีพ สังคม เศรษฐกิจ
 3. สร้างความยุติธรรมและความเป็นธรรมในชุมชน ในประเด็นต่อไปนี้
 - ไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น เคารพศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์
 - ส่งเสริมความยุติธรรมให้เกิดขึ้นในชุมชน
 4. สร้างความตระหนักในหลักการ และปกป้องปัจจัยพื้นฐาน
 - 5 ประการคือ ศาสนา ชีวิต ทรัพย์สิน สติปัญญา และเกียรติ
 - สร้างภูมิคุ้มกันต่ออบายมุขต่างๆ ในเรื่องเพศ ยาเสพติด เพื่อไม่ให้เข้าสู่ชุมชน ครอบครัว สังคม
 - ไม่หลงเชื่อในการชักจูงที่ก่อให้เกิดการขัดแย้งและแตกแยกต่อคนในชุมชน ไม่หลงเชื่อข่าวลือที่ไม่มีหลักฐานที่ชัดเจน
 5. สร้างแบบอย่างคุณงามความดีเพื่อเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง

- ส่งเสริมให้ทำความดีกับญาติใกล้ชิดและผู้ที่เดือดร้อน เสมือนเป็นญาติของเรา ทุกข์ร่วมของมนุษยชาติ
- ส่งเสริมให้มีการเอื้อเฟื้อต่อเพื่อนมนุษย์ เช่น การจัดให้มีกองทุนชากาต

ขั้นตอนที่ 3 วัฏธรรมของการดำเนินงาน

1. เริ่มต้นจากการพัฒนาตนเอง

- จะดีได้ต้องเริ่มจากจุดเล็กๆ คือครอบครัวโดยการเคารพ บิดามารดาและผู้อาวุโส
- มีส่วนร่วมในการทำความดีในชุมชน เพื่อเป็นการกระชับมิตร
- ยึดและปฏิบัติตามหลักคำสอนที่ถูกต้อง

2. การมีแผนชุมชนเพื่อการเยียวยาสังคมซึ่งเกิดจากการร่วมคิดของชุมชน

บทที่ 4

ยุทธศาสตร์และกลไกการขับเคลื่อน เพื่อสันติสุขจากระบวนการ สานเสวนาเพื่อเยียวยาสังคม

จุดหมายในชีวิต

จุดหมายในชีวิตที่ปรารถนา
ในภาวะวิกฤตของสังคมคือ สันติสุข
อันเป็นความปรารถนาอย่างยิ่งของ
ผู้ที่มีทุกข์จากเหตุการณ์ความรุนแรง
ในจังหวัดชายแดนภาคใต้

สันติสุข ยังครอบคลุมถึง
ความสุขจากภายในและความสุข
อันเกิดขึ้นภายนอก

ความสุขภายในคือ ความ
สุขที่เกิดขึ้นภายในจิตใจ ไม่ได้ขึ้น
อยู่กับการมีหรือไม่มีปัจจัยภาย
นอกโดยตรง ความสุขภายใน
จำแนกได้ดังนี้

- **ความสุขจากการมี
อิสรภาพ** คือ อิสรภาพจาก
การถูกครอบงำทางความคิด
และจากอิทธิพลของสิ่งเร้า
ภายนอก

- **ความสุขจากความภาคภูมิใจ** คือ ความภาคภูมิใจในสิ่งที่มีอยู่ ภาคภูมิใจในการทำหน้าที่ต่อตนเอง ต่อผู้อื่น ต่อสังคม และต่อธรรมชาติ ภาคภูมิใจในการทำความดี งดเว้นความชั่ว
- **ความสุขจากการเข้าถึงหลักศาสนา (ศีล)** คือ โอกาสในการเข้าถึงธรรมะ ยึดถือคุณธรรม และการปฏิบัติตามหลักศาสนา
- **ความสุขจากความสงบ (สมาธิ)** คือ ความสงบในจิตใจ ไม่ฟุ้งซ่าน
- **ความสุขจากความไม่ยึดมั่นถือมั่น (ปัญญา)** คือ ความไม่ยึดติดตัวตน และวัตถุ เข้าใจความเป็นไปของโลกและชีวิต ส่วนความสุขภายนอกจะสัมพันธ์กับปัจจัยต่างๆ ในการดำรงชีวิต รวมทั้งความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ด้วยกัน และปัจจัยทางสิ่งแวดล้อมสามารถจำแนกได้ดังนี้
- **ความสุขจากการมีปัจจัยสี่พอเพียง** คือ การมีปัจจัยในการดำรงชีวิตที่เพียงพอ ไม่ขาดแคลน มีอาหารบริโภคพอเพียง ปลอดภัย มีที่อยู่อาศัยที่มั่นคงแข็งแรง มีรายได้เพียงพอกับการแสวงหาปัจจัยดำรงชีวิต

- **ความสุขจากการมีความมั่นคงในชีวิต** คือ การมีหลักประกันในชีวิตระยะยาว ไม่ว่าจะเป็นการศึกษา อาชีพ สิทธิประโยชน์ รวมทั้งการปราศจากภาระหนี้สิน และมีความปลอดภัยในชีวิต
- **ความสุขจากการมีครอบครัวอบอุ่น** คือ การมีครอบครัวที่มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน มีความผูกพัน เอาใจใส่ มีเวลาทำกิจกรรมร่วมกัน สนทนาอย่างเอื้ออาทร มีความกตัญญู มีระเบียบวินัย ปราศจากความรุนแรงในครอบครัว
- **ความสุขจากการมีชุมชนเข้มแข็ง** คือ การมีชุมชนที่ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน มีการรวมกลุ่มทำกิจกรรมและเรียนรู้ร่วมกัน มีการสืบสานวัฒนธรรมประเพณี มีกิจกรรมทางศาสนา มีธรรมาภิบาลในท้องถิ่น ปราศจากอาชญากรรม และความรุนแรงในชุมชน
- **ความสุขจากการมีสิ่งแวดล้อมที่ดี** คือ การมีธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ สิ่งแวดล้อมที่ดีถูกสุขลักษณะ ปราศจากมลภาวะทางกายภาพและชีวภาพ

สุขภาพที่ปรารถนา

ใน 4 มิติของสุขภาพะ ได้ถูกสะท้อนออกมา ดังต่อไปนี้

สุขภาพะทางกาย คือ ร่างกายที่แข็งแรง ไม่เจ็บป่วย จากสภาพเดิมตัวเลขโรคทางกายเลวร้ายกว่าพื้นที่อื่นอยู่แล้ว ขณะนั้นนอกจากการบาดเจ็บ ล้มตายเพิ่มขึ้น ความพิการมีจำนวนสูงขึ้น

สุขภาพะทางจิต คือ การมีสุขภาพจิตดี ไม่เครียด มีความพอใจในความพอเพียง สามารถรับสภาพที่ประสบอย่างเข้มแข็ง อดทน ตามวิถีศาสนา และยืนหยัดก้าวต่อไปอย่างมีพลัง แต่ขณะนี้ผู้ที่ได้รับผลกระทบเกิดความเครียด หดหู่ หวาดระแวง หวาดกลัว สับสนมากขึ้น และที่สำคัญคือ ตัวเองรับสภาพไม่ได้ เนื่องจากการไม่ยอมรับของสังคมรอบด้าน ถูกกล่าวหาว่าเป็นครอบครัวโจร ถูกกล่าวหาว่าเป็นสาย

ของทางการ ทำให้เกิดความท้อแท้ ไม่มีความหวัง และขาดความไม่ไว้
วางใจ บางกลุ่มเกิดความเคียดแค้น ความคิดเชิงรุนแรง ก้าวร้าว

สุขภาวะทางสังคม ในมิติครอบครัว ต้องการครอบครัวอบอุ่น
บุคคลในครอบครัวมีคุณภาพชีวิตที่ดี ในมิติเศรษฐกิจ ต้องการมีอาชีพ
ที่มั่นคง มีรายได้พอเพียง ยั่งยืน ในมิติการศึกษา ต้องการให้ทุกคนใน
ชุมชนอ่านออกเขียนได้ มีการศึกษาดี บุตรหลานได้รับการสนับสนุน
ด้านศึกษา ในมิติของการยอมรับ ต้องการอยู่อย่างมีศักดิ์ศรี สังคมให้การ
ยอมรับ ได้รับการดูแลจากสังคมอย่างใกล้ชิดและต่อเนื่องเป็นระบบ
ในมิติความมั่นคง ต้องการดำเนินชีวิตอย่างมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและ
ทรัพย์สิน สามารถปรับความเป็นอยู่ในสังคมอย่างค่อยเป็นค่อยไป
แต่ขณะนี้ครอบครัวผู้ที่ได้รับผลกระทบขาดผู้นำ ลูกขาดพ่อ ขาดกำลัง
หลักทางเศรษฐกิจ ทำให้เด็กลาออกจากโรงเรียนเพื่อช่วยทำมาหากิน
ขณะเดียวกันครอบครัวกำลังถูกสังคมกดดัน ไม่ยอมรับ เกิดและกำลัง
สร้างพฤติกรรมและวาทะก้าวร้าวในชุมชน นำไปสู่ความหวาดระแวง กลัว

ไม่มั่นใจในความปลอดภัย
ไม่กล้าออกจากบ้านไป
ปฏิบัติศาสนกิจและปฏิบัติ
ภารกิจอื่นๆ รวมถึงการไม่
ไว้วางใจคนรอบข้าง

สุขภาวะทาง
ปัญญา/ทางจิตวิญญาณ
คือการมีความรัก กำลังใจ
จากเพื่อนบ้าน ญาติพี่น้อง
หน่วยงานรัฐ ความเอื้อ
อาทรต่อกัน ทั้งในระดับ
ปัจเจกและชุมชน ในมิติ
ศาสนา เกิดความยึดมั่น

ในหลักศาสนาที่ถูกต้อง สามารถประกอบศาสนกิจได้ตามต้องการ นำไปสู่ความพอใจ ภูมิใจในสิ่งที่ตนมีอยู่ และสิ่งที่ตนได้รับ ขณะที่ปัจจุบันสังคมอยู่อย่างตัวใครตัวมัน ความเอื้ออาทรลดน้อยลง

ปัจจัยเอื้อและอุปสรรคต่อสันติสุข

สุขของคนใต้ โดยเฉพาะผู้ที่ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความรุนแรงในจังหวัดชายแดนภาคใต้ จะเป็นไปได้ดังที่ปรารถนานั้น มีปัจจัยที่เอื้อและปัจจัยที่เป็นอุปสรรค ดังต่อไปนี้

ระบบเศรษฐกิจ โดยหลักการเศรษฐกิจมีบทบาทสำคัญยิ่งต่อการผลิตปัจจัยที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต และเป็นหลักประกันสำหรับชีวิตในระยะยาว การมองเศรษฐกิจควรเน้นไปที่ความพอดีและพอเพียงในการดำรงชีวิต จากข้อมูลในพื้นที่พบว่า ส่วนใหญ่สถานะเศรษฐกิจยังไม่อยู่ในภาวะความพอเพียง บางส่วนพอมี แต่ไม่รู้ว่าจะยั่งยืนหรือไม่ รากเหง้าของปัญหาจากการที่ไม่มีอาชีพที่มั่นคงรองรับ ผลผลิตขาดคุณภาพ ไม่มีตลาดรองรับผลผลิต ขาดการส่งเสริม การส่งเสริมอาชีพที่มีไม่ตรงกับความต้องการและความถนัด ขาดระบบการรักษาและฟื้นฟูของชุมชน ขณะเดียวกันพบว่าในกลุ่มผู้ที่ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความรุนแรง มีรายได้ครอบครัวลดลง เพราะขาดผู้เป็นหัวหน้าครอบครัว ขาดคนช่วย ผู้หญิงมีภาระหน้าที่เพิ่มขึ้น และในภาพรวมแม้ว่าสิ่งแวดล้อมของภาคใต้จะมีความอุดมสมบูรณ์ แต่ไม่สามารถเข้าไปใช้ประโยชน์ได้ เนื่องจากสถานการณ์ไม่สงบ

แนวทางการจัดการ ต้องสร้างความตระหนักถึงความสำคัญของการประกอบอาชีพ ส่งเสริมอาชีพตามความถนัด โดยพัฒนาอาชีพจากฐานเดิม ควรสร้างนิสัยการออมทรัพย์ จัดให้มีองค์กรสนับสนุนกองทุน เช่น การตั้งกองทุนชะกาดเป็นกองทุนกลาง สร้างระบบจัดการเพื่อให้ลดค่าใช้จ่าย เช่น การจัดตั้งศูนย์เลี้ยงเด็กเล็กลดภาระครอบครัว เพื่อให้แม่ได้ไปทำงาน โดยรัฐและชุมชนสนับสนุนให้มีกลไกการจัดการที่ดี

ระบบสังคม สังคมที่ส่งผลต่อความสุข ทั้งระดับครอบครัว ชุมชน ประกอบด้วย องค์ประกอบที่ซ่อนอยู่ในระบบคุณค่า วิถีชีวิต และที่อยู่ ในระบบที่จัดการโดยรัฐ หรืออยู่ในวงจรของการพัฒนาประเทศ ขณะนี้ วิถีชีวิตเปลี่ยนไป ต่างคนต่างอยู่มากขึ้น แบ่งพรรคแบ่งพวก เช่น ฝ่ายข้าราชการ ฝ่ายชาวบ้าน แม้แต่ผู้ที่ได้รับความสูญเสียจากการถูกทำร้าย ก็ถูกสังคมมองว่าเป็นผู้กระทำผิด คนเสียชีวิตและครอบครัวเหล่านั้น ถูกสังคมประณาม ฝ่ายหนึ่งมองว่าเพราะเป็นสายข่าวให้รัฐ อีกฝ่ายหนึ่ง มองว่าเป็นกระบวนกรก่อการร้าย ระบบคุณค่าในชุมชนถดถอย ทำให้ ภูมิคุ้มกันของชุมชนถูกทำลาย ขณะเดียวกันระบบการจัดการโดยรัฐ และชุมชนในการให้การเยียวยาฟื้นฟูไม่สามารถจัดการได้ สังคมยังไม่ ยอมรับ ภูษธรรมที่ชัดเจน เช่น ลูกไม่กล้าไปโรงเรียน ไม่มีใครรับเข้าทำงาน ต้องคดีความ เพื่อนบ้านมองว่าได้รับความช่วยเหลือแล้วจึงไม่ช่วยอีก

ที่ผ่านมาระบบความช่วยเหลือการเยียวยาจากหน่วยงานและองค์กรต่างๆ ยังไม่ครอบคลุม ไม่เสมอภาค ไม่ยุติธรรม มีการเลือกปฏิบัติในบางกลุ่ม ได้รับการช่วยเหลือไม่ครบตามที่แจ้งกับชาวบ้าน ช้า และไม่ต่อเนื่อง ไม่บูรณาการระหว่างหน่วยงาน ต่างคนต่างทำ ช้าซ้อน ขาดการประสานงาน

แนวทางการจัดการ ต้องสร้างความเข้าใจและสร้างการเรียนรู้ การอยู่ร่วมกันในพื้นที่พหุวัฒนธรรม พัฒนาชุมชนเข้มแข็ง สร้างระบบของสังคมในการเยียวยาฟื้นฟูด้านจิตใจกันเองในชุมชน เช่น สร้างระบบสนับสนุนสวัสดิการสังคมในชุมชน มีศูนย์ประสานงานและศูนย์ข้อมูลความช่วยเหลือ เพื่อดำเนินงานตรงตามความต้องการของชุมชน และป้องกันความซ้ำซ้อน

ระบบการศึกษา ระบบการศึกษาและเรียนรู้ ทั้งในระบบโรงเรียน และนอกระบบโรงเรียน มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการสร้างสังคมผ่านการสร้างเด็กและเยาวชนที่มีความคิด สามารถไตร่ตรองใช้วิจารณญาณ ตัดสินใจ สามารถจัดการชีวิต และรู้เท่าทันปัจจัยแวดล้อมภายนอก จะช่วยให้เยาวชนมีภูมิคุ้มกันต่อปัญหาสังคม แต่สภาพความจริงในพื้นที่พบว่า ชุมชนความรู้น้อย ทำให้ไม่ตระหนักถึงความสำคัญของการศึกษา ไม่ส่งเสริมให้บุตรหลานได้รับการศึกษาแบบสามัญ แต่เน้นการศึกษาศาสนา ขาดค่าใช้จ่ายในการศึกษาที่จะให้กับบุตรหลาน ทำให้คุณภาพชีวิตโดยรวมไม่ดี ไม่รู้จักการวางแผนชีวิต และครอบครัวไม่รู้ช่องทาง การติดต่อสื่อสารเพื่อขอความช่วยเหลือ

แนวทางการจัดการ ควรจะต้องพัฒนาหลักสูตรการศึกษา โดยบูรณาการเรื่องของศาสนากับสายสามัญ และสอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ นอกจากนี้ควรจัดการศึกษานอกระบบให้กับผู้ได้รับผลกระทบ และกลุ่มอื่น

ระบบการเมืองและนโยบาย ระบบการเมือง การปกครอง นโยบายรัฐที่ขับเคลื่อนพัฒนาประเทศ มีผลต่อความสุขของชุมชนผ่าน ปัจจัยดำรงชีวิต อาชีพ การทำงาน สวัสดิการของรัฐ ที่สร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจของครัวเรือน แต่อย่างไรก็ดี การทำให้ความเป็นอยู่ที่ดี กระจายไปอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม และเน้นองค์ประกอบทางสังคม มีความสำคัญมากกว่าการเพิ่มภาวะเศรษฐกิจโดยรวมแต่เพียงอย่างเดียว ระบบเศรษฐกิจพอเพียงที่กระจายอย่างทั่วถึงจะช่วยสร้างหลักประกัน ในระยะสั้นและระยะยาว อีกทั้งการมีธรรมาภิบาลที่ดี และความสมานฉันท์ในการบริหารประเทศก็มีอิทธิพลต่อความสุขของสังคมเช่นกัน ข้อมูลที่ได้รับจากพื้นที่สะท้อนให้เห็นว่า รัฐทอดทิ้งพื้นที่ชายแดนใต้ มานาน ทำให้เกิดการสะสมปัญหาและเพิ่มความซับซ้อนมากขึ้น การแก้ปัญหาของรัฐไม่มีการประสานงานกันเท่าที่ควร เช่น ไม่ได้รับการเยียวยาจากหน่วยงานด้านสาธารณสุข โดยเฉพาะเรื่องสุขภาพจิต หน่วยงานตั้งรับไม่ได้ทำงานเชิงรุก

แนวทางการจัดการนโยบายต้องต่อเนื่องและยั่งยืน มียุทธศาสตร์ ที่ชัดเจนและถูกต้อง บูรณาการการเยียวยาและการฟื้นฟูในด้านต่างๆ และเชื่อมโยงหน่วยงานต่างๆ สร้างนโยบายที่ใช้วิถีธรรมชาติ ช่วยผ่อนคลายความเครียด ช่วยในการเยียวยา

วัฒนธรรมและศาสนา สังคมที่เข้มแข็งคือสังคมที่มีรากเหง้าทางวัฒนธรรม ยึดหลักการใช้ชีวิตที่ให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ระหว่างคนด้วยกันเอง ได้แก่ ระบบเครือญาติ ระบบจารีตประเพณี ที่ควบคุมพฤติกรรมของคนในสังคม ส่งเสริมความเอื้ออาทรระหว่างเพื่อนมนุษย์ ยึดหลักศาสนาที่มีความเมตตา กรุณา เป็นฐานความคิด และการปฏิบัติต่อผู้อื่น รวมทั้งให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติ ที่เคารพธรรมชาติในฐานะเป็นปัจจัยดำรงชีวิต และ

นับถือสิ่งเหนือธรรมชาติที่ช่วยย้ํามนุษย์อ่อนน้อมถ่อมตน ละอายและเกรงกลัวต่อบาป สภาพปัจจุบันในพื้นที่พบว่า มีความเสื่อมถอยของการยึดมั่นในศาสนา ความเคร่งครัดน้อยลง เนื่องมาจากกระแสวัฒนธรรมจากภายนอกผ่านสื่อต่างๆ เข้ามามีอิทธิพลมากขึ้น เหตุการณ์ที่ผ่านมาสร้างความหวาดระแวงระหว่างศาสนิก สร้างกระแสที่ทำให้เกิดความแตกแยกระหว่างศาสนา นำไปสู่กระแสความแตกแยกในสังคมใหญ่ของประเทศ

แนวทางการจัดการ ควรส่งเสริมให้คนยึดมั่นในหลักศาสนาเพื่อยึดเหนี่ยวจิตใจ นำไปสู่พลังในการดำเนินชีวิตต่อไป เพิ่มบทบาทขององค์กรทางศาสนาเพื่อการเยียวยาและการฟื้นฟู

ยุทธศาสตร์และกลไกการขับเคลื่อนเพื่อสันติสุข

ยุทธศาสตร์และกลไกการขับเคลื่อนสังคมไปสู่สันติสุข ประกอบด้วย 3 ยุทธศาสตร์ ตามหลักสามเหลี่ยมเขยื้อนภูเขา คือ ยุทธศาสตร์การเรียนรู้ และการจัดการความรู้ ยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนสังคม และยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนทางการเมือง ซึ่งจะต้องบูรณาการและเชื่อมทั้ง 3 ยุทธศาสตร์ในแต่ละระบบแต่ละกระบวนการต่อไป

ยุทธศาสตร์และกลไกกระบวนการเรียนรู้

เป็นการสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้คนในชุมชนโดยการสร้างพื้นที่
ช่องทางการสื่อสารแลกเปลี่ยนความรู้ ข้อมูลข่าวสารซึ่งกันและกัน
โดยมียุทธศาสตร์ดังนี้

- การสร้างวาระชุมชนเพื่อนำไปสู่สภาชุมชน และการสร้างกฎ
กติกาของชุมชน ทำให้เกิดเวทีพูดคุยลดช่องว่างระหว่างผู้สูญเสีย
เกี่ยวกับชุมชน การเสริมความรู้เรื่องสถานเสวนา
- การสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้คนในชุมชน ให้เกิดความเข้าใจ
และยอมรับซึ่งกันและกันในชุมชน ได้แก่
 - การอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อเพิ่มทักษะในการดำรงชีวิต เช่น
การสื่อสารเพื่อไม่ให้เกิดความรุนแรง การรู้จักปฏิเสธ
การรู้จักการให้อภัย และทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุ
วัฒนธรรม
 - การอบรมเพื่อการดูแลสังคม จิตใจ ในกลุ่มแกนนำชุมชน
เพื่อเป็นผู้ให้การดูแลช่วยเหลือด้านจิตใจเบื้องต้นแก่
ประชาชน/ผู้ได้รับผลกระทบ
 - อบรมการดูแลสุขภาพของบุคคลในครอบครัว
 - จัดอบรมเยาวชนสัมพันธ์ด้านทักษะและ EQ
- สร้างกระบวนการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติแบบมีส่วนร่วม
ในกลุ่มภาครัฐและกลุ่มผู้กำหนดนโยบาย รวมถึงองค์กรต่างๆ
ทั้งภายในพื้นที่และภายนอกพื้นที่
- การแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารโดยมีศูนย์ข้อมูลชุมชนที่มีข้อมูล
เชิงลึก ที่ชัดเจน เป็นจริง มากเพียงพอ และชุมชนเข้าถึงได้
นอกจากนี้ยังเป็นศูนย์รับคำปรึกษา ช่วยเหลือเบื้องต้น โดย
ส่วนนี้ควรประสานกับ อบต. ให้เป็นผู้รับผิดชอบดำเนินงาน

ยุทธศาสตร์และกลไกด้านการศึกษา

การศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญมากในการขับเคลื่อนสังคมยุทธศาสตร์หลักมีดังต่อไปนี้

- ปรับหลักสูตร บูรณาการหลักสูตรการศึกษาวิชาสามัญและศาสนา ในโรงเรียนสายสามัญและโรงเรียนสอนศาสนา เพิ่มรายวิชาหน้าที่พลเมือง ศิลธรรม หลักการศาสนา เพิ่มหลักสูตรวิชาชีพจำเป็น เช่น ทักษะการดำเนินชีวิตระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชน สังคม บริบทความหลากหลายทางวัฒนธรรม (การศึกษาทั้งในและนอกระบบ)
- การจัดระบบการศึกษาและปรับปรุงมาตรฐานการศึกษาในระบบ เช่น การส่งเสริมการศึกษานอกระบบเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต การสร้างอาสาสมัครส่งเสริมการศึกษาชุมชน
- สร้างกระแสความตระหนักถึงความสำคัญของการศึกษา

- พัฒนาสภาพการศึกษาชุมชนให้ครอบคลุมทุกพื้นที่
- พัฒนาศักยภาพผู้สอนโรงเรียนตาภิภาและศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก
- การสนับสนุนทุนการศึกษา เช่น การกำหนดนโยบายให้เปล่า ด้านหนังสือเรียน วัสดุอุปกรณ์ การเรียน เครื่องแต่งกาย อาหารกลางวัน ค่าใช้จ่ายในการเดินทาง

ยุทธศาสตร์และกลไกในระบบเศรษฐกิจ

ใช้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงและการฟื้นฟูทางสังคม โดยมียุทธศาสตร์ดังนี้

- ต้องจัดหาที่ทำกิน, ที่ดิน, ที่อยู่อาศัย อย่างถาวรให้กับประชาชน
- จัดระบบออมทรัพย์ในชุมชน เช่น กองทุนชะกาดในชุมชน
- สนับสนุนการจัดระบบบริหารจัดการธุรกิจชุมชน ในด้านการผลิต การจัดหาตลาด
- สนับสนุนและส่งเสริมอาชีพ โดยอบรมวิชาชีพตามภูมิปัญญาท้องถิ่น สร้างงานตามความถนัด พัฒนาศักยภาพองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการส่งเสริมอาชีพ
- สร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการทำงาน เช่น ควรจัดตั้งศูนย์เลี้ยงเด็กเล็กเพื่อให้แม่ได้ไปทำงาน เป็นการสร้างระบบจัดการเพื่อลดภาระและลดค่าใช้จ่าย

ยุทธศาสตร์และกลไกด้านวัฒนธรรมและศาสนา

รากฐานที่ยึดจิตใจของคนในสังคมให้มั่นคงได้มากน้อยเพียงใด ขึ้นกับฐานด้านวัฒนธรรมและศาสนา จึงเป็นยุทธศาสตร์ที่ละเลยไม่ได้ ยุทธศาสตร์ที่จะทำให้เกิดความสุข มีดังนี้

- สนับสนุนการฟื้นฟูประเพณีท้องถิ่นภายใต้ความเข้าใจและการยอมรับในเรื่องความหลากหลายในพหุวัฒนธรรม เช่น วันรายอ วันอาซูรอ วันเมาลิด วันซั๊กพระ ประเพณีเวียนเทียน หรือการละเล่นพื้นบ้าน เช่น สี่ลัด ดีเกฮูลู การประกวดร้องอานาเซต บรรยายธรรม อ่านคัมภีร์อัลกุรอานในเยวชน
- ใช้หัวใจและหลักธรรมทางศาสนาในการทำกรอบรมที่เรียกว่า ศาสนบำบัดและจิตบำบัดในกลุ่มเป้าหมาย เช่น เยวชน ผู้ได้รับผลกระทบ ชุมชน เจ้าหน้าที่ภาครัฐ ภาคเอกชน โดยมีเนื้อหาเพื่อการประยุกต์ใช้หลักศาสนากับการดำเนินชีวิต และเรียนรู้ในความหลากหลายของวิถีศาสนาและวัฒนธรรม ซึ่งอาจจะใช้กระบวนการสานเสวนา และการอบรมเชิงปฏิบัติการ เพื่อสร้างนักจัดกระบวนการสานเสวนาและเยียวยา

ยุทธศาสตร์และกลไกด้านสื่อสารมวลชน

สื่อสารมวลชนมีอิทธิพลมากที่สุด เป็นตัวเร่งการเปลี่ยนแปลงของกระแสโลกให้เข้าสู่ระบบทุนนิยม วัตถุนิยม และบริโภคนิยม ผลักดันสังคมให้พึ่งพาเทคโนโลยีของเงิน และการบริโภค นำไปสู่การเอารัดเอาเปรียบ แข่งขัน ช่วงชิงโอกาส มากกว่าที่จะเอื้ออาทร และเสียสละให้กันและกัน เป็นสังคมที่ขาดการพัฒนาทางจิตใจ การจะกลับไปหาอุดมการณ์และค่านิยมที่เน้นคุณค่าของมนุษย์ อันเป็นวิถีตะวันออก ซึ่งเชื่อว่าจะนำไปสู่ความสันติสุขของสังคมได้อีกครั้งหนึ่ง จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องอาศัยอิทธิพลของสื่อสารมวลชน ยุทธศาสตร์ในเบื้องต้น จึงควรจะต้องเสริมสร้างศักยภาพสื่อสาธารณะ ได้แก่ สื่อบุคคล กลุ่มองค์กรเครือข่ายสื่อชุมชน เช่น วิทยุชุมชนโดยเครือข่ายภาคประชาชนเป็นตัวประชาสัมพันธ์ สร้างกระแสให้เกิดความตระหนักในเรื่องการเยียวยา การฟื้นฟู และใช้สื่อเพื่อการเข้าถึงบริการของรัฐทางการศึกษา เป็นต้น

ยุทธศาสตร์และกลไกในระบบการบริหารจัดการ

ที่ผ่านมาพบว่า การบริหารจัดการของรัฐและชุมชนเป็นปัจจัยที่ทำให้การแก้ปัญหาเกิดความล่าช้าและทวีความรุนแรง ในประเด็นของการเยียวยาและการฟื้นฟูผู้ที่ได้รับผลกระทบควรมีกลไกดังต่อไปนี้

- รัฐต้องให้ความช่วยเหลืออย่างมีระบบ โดยเป็นระบบที่มีความต่อเนื่อง เรียบง่าย รวดเร็วทุกด้านและทุกระดับ ทั้งนี้ จะต้องชี้แจงสร้างความเข้าใจควบคู่กับการช่วยเหลือ
 - ระบบความช่วยเหลือจะต้องมีการมีส่วนร่วมและคณะกรรมการจากทุกภาคส่วน โดยเฉพาะจากพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบ
 - จัดระบบสวัสดิการอย่างยั่งยืน
 - ด้านความมั่นคงปลอดภัย เสริมสร้างความรู้ในการระมัดระวัง การป้องกันตนเองให้กับชุมชน •

